

Верховний
Суд

ОГЛЯД

практики розгляду Верховним Судом справ про оскарження рішень третейських судів та видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів, утворених відповідно до Закону України «Про третейські суди», якщо такі рішення ухвалені у спорах, віднесених до юрисдикції господарських судів

Рішення, внесені до ЄДРСР, за травень 2019 року – червень 2020 року

Зміст

1. Підвідомчість справ про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів	4
2. Питання, пов'язані з розглядом справ про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів	6
3. Питання, пов'язані з третейським застереженням	12
4. Питання відводу третейського судді	16

Перелік уживаних скорочень

ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
Закон	– Закон України «Про третейські суди»
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України

1. Підвідомчість справ про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів

У визначенні компетентного суду, до якого може бути оскаржене рішення третейського суду відповідно до Закону, необхідно керуватися загальними встановленими нормами процесуального законодавства правилами визначення юрисдикції конкретного спору, який був предметом розгляду в третейському суді

КГС ВС розглянув апеляційну скаргу АТ КБ "Приватбанк" на ухвалу Центрального апеляційного господарського суду від 18.09.2019, постановлену за результатами розгляду заяви ОСОБА_1 про скасування рішення Постійно діючого регіонального третейського суду України при Асоціації "Дніпровський Банківський союз" від 04.07.2019 у справі за позовом АТ КБ "Приватбанк" до ПП "Захід", ОСОБА_1 про стягнення заборгованості у розмірі 611 487, 90 грн, і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Постійно діючого регіонального третейського суду України при Асоціації "Дніпровський Банківський союз" від 04.07.2019 у справі № 43/2019 стягнуто солідарно з ПП "Захід" та ОСОБА_1 на користь АТ КБ "Приватбанк" заборгованість за договором від 19.09.2017 у розмірі 611 487,91 грн, третейський збір за подання позовної заяви 6 614,88 грн.

Ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 18.09.2019 заяву ОСОБА_1 про скасування рішення третейського суду задоволено частково. Рішення Постійно діючого регіонального третейського суду України при Асоціації "Дніпровський Банківський союз" від 04.07.2019 в частині стягнення з ОСОБА_1 солідарно суми заборгованості у розмірі 611 487,91 грн та добровільної сплати АТ КБ "Приватбанк" присуджених цим рішенням на його користь коштів скасовано. У задоволенні позову в частині стягнення з ОСОБА_1 на користь АТ КБ "Приватбанк" заборгованості за договором від 19.09.2017 в розмірі 611 487,91 грн було відмовлено.

Не погоджуючись з цією ухвалою апеляційного суду, АТ КБ "Приватбанк" подав скаргу до КГС ВС, в якій зазначив, що судом першої інстанції були порушені правила юрисдикції і, відповідно, розглянуто справу, яка не є підвідомчою господарським судам, оскільки ОСОБА_1 звернулася до суду із заявою як фізична особа, а не як фізична особа – підприємець.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу апеляційного господарського суду без змін, зазначив таке.

Згідно з частиною другою статті 51 Закону рішення третейського суду може бути оскаржене сторонами, третіми особами, а також особами, які не брали участь у справі, якщо третейський суд вирішив питання про їх права та обов'язки у випадках, передбачених Законом, до компетентного суду відповідно до встановлених законодавством підвідомчості та підсудності справ.

Пунктом 8 частини першої статті 2 Закону визначено, що компетентний суд – це місцевий загальний суд чи місцевий господарський суд за місцем розгляду справи третейським судом.

Отже, у визначенні компетентного суду в розумінні Закону необхідно керуватися загальними встановленими нормами процесуального законодавства правилами визначення юрисдикції конкретного спору, який був предметом розгляду в третейському суді.

Правильне визначення юрисдикції цієї справи залежить від установлення того, до суду якої юрисдикції належить спір у справі № 43/2019, що розглядався Постійно діючим регіональним третейським судом України при Асоціації "Дніпровський Банківський союз".

Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, можуть бути суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ.

Відповідно до частини першої статті 19 ЦПК України суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

Справи, що відносяться до юрисдикції господарських судів, визначено статтею 20 ГПК України.

Так, за змістом пункту 1 частини першої цієї статті господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема: справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці.

З наведеної норми вбачається, що законодавець відніс до юрисдикції господарських судів справи: 1) у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем; 2) у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці.

За змістом частини першої статті 546 ЦК України виконання зобов'язання може забезпечуватися, зокрема, порукою.

Згідно зі статтями 553, 554, 626 ЦК України за договором поруки, який є двостороннім правочином, що укладається з метою врегулювання відносин між кредитором та поручителем, поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено

додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя. Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки. Тобто договір поруки укладається кредитором і поручителем для забезпечення виконання боржником основного зобов'язання.

Аналіз змісту та підстав поданого позову свідчить, що АТ КБ "Приватбанк" як кредитор звернулося до третейського суду з позовом до ПП "Захід" як боржника та ОСОБА_1 як поручителя за договором поруки від 26.09.2017 № Р1506407514215889760, що був укладений на забезпечення виконання зобов'язання за договором, сторонами якого є юридичні особи. Тобто між АТ КБ "Приватбанк" та ОСОБА_1 виник спір щодо правочину, укладеного для виконання зобов'язання за договором, сторонами якого є юридичні особи, що відповідає ознакам спору, який підлягає розгляду в порядку господарського судочинства згідно з наведеними нормами ГПК України.

До юрисдикції господарських судів належать справи у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання основного зобов'язання, якщо сторонами цього основного зобов'язання є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці. Отже, суб'єктний склад сторін правочинів, укладених для забезпечення виконання основного зобов'язання, не має значення для визначення юрисдикції господарського суду щодо розгляду відповідної справи.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 19.03.2019 у справі № 904/2526/18.

Ураховуючи викладене, розгляд заяви ОСОБА_1 про скасування рішення Постійно діючого регіонального третейського суду України при Асоціації "Дніпровський Банківський союз" від 04.07.2019 у справі № 43/2019 належить до юрисдикції господарського суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 03.12.2019 у справі № 876/42/19 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86141036>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові КГС ВС від 05.05.2020 у справі № 873/111/19.

2. Питання, пов'язані з розглядом справ про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів

Перелік підстав, за яких рішення третейського суду може бути оскаржене та скасоване, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає

КГС ВС розглянув апеляційну скаргу АТ "Сбербанк" на ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 06.06.2019, постановлену за результатами розгляду заяви АТ "Сбербанк" про скасування рішення Постійного діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації «Союз інвесторів України» від 10.09.2018 у справі за позовом ПАТ "Чернігів вторчормет"

до АТ "Сбербанк", за участі третьої особи – ТОВ "Інтер-ГТВ", про визнання зобов'язання припиненим, і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням третейського суду від 06.08.2018 у справі № 14/18 визнано припиненим зобов'язання третьої особи перед відповідачем за кредитним договором.

Ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 18.12.2018 та постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 03.04.2019 у справі № 973/64/18 це рішення залишено без змін.

Рішенням Постійно діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації "Союз інвесторів України" від 10.09.2018 у третейській справі № 20/18 визнано припиненою поруку за договором поруки № 3 від 25.05.2015, укладеним між ПАТ "Чернігів вторчормет" та АТ "Сбербанк", внаслідок припинення основного зобов'язання.

У подальшому АТ "Сбербанк" подало до Північного апеляційного господарського суду заяву про скасування рішення Постійно діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації "Союз інвесторів України" від 10.09.2018 у справі № 20/18.

Ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 06.06.2019 у задоволенні заяви було відмовлено.

Не погоджуючись із зазначеним судовим рішенням, відповідач подав апеляційну скаргу, в якій просив ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 06.06.2019 скасувати та ухвалити нове рішення про скасування рішення третейського суду.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу апеляційного господарського суду без змін, зазначив таке.

Частиною першою статті 346 ГПК України визначено, що сторони, треті особи, а також особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та (або) обов'язки, мають право звернутися до суду із заявою про скасування рішення третейського суду.

Відповідно до частини третьої статті 349 ГПК України при розгляді справи в судовому засіданні суд встановлює наявність або відсутність підстав для скасування рішення третейського суду.

Частиною четвертою цієї статті передбачено, що суд не обмежений доводами заяви про скасування рішення третейського суду, якщо під час розгляду справи буде встановлено підстави для скасування рішення третейського суду, визначені статтею 350 цього Кодексу.

За частиною першою статті 350 ГПК України рішення третейського суду може бути скасовано лише у випадках, передбачених цією статтею.

Згідно з частиною другою цієї статті рішення третейського суду може бути скасовано у разі, якщо:

1) справа, у якій прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;

2) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;

3) третейську угоду визнано судом недійсною;

4) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам закону;

5) третейський суд вирішив питання про права та обов'язки осіб, які не брали участі у справі.

Аналогічні положення містяться у статті 51 Закону.

Перелік підстав, за яких може бути оскаржене та скасоване рішення третейського суду, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Проте суд першої інстанції не встановив обставин щодо існування передбачених законом підстав для скасування Рішення Третейського суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 13.08.2019 у справі № 873/27/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83822652>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановах КГС ВС від 03.12.2019 у справі № 876/42/19, від 15.01.2020 у справі № 873/87/19, від 21.01.2020 у справі № 870/73/19, від 07.04.2020 у справі № 873/5/20.

Рішення вважається таким, що прийнято про права, інтереси та (або) обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо висновки суду про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи містяться у мотивувальній частині рішення або про її права, інтереси та (або) обов'язки суд зазначив у резолютивній частині рішення

КГС ВС розглянув апеляційну скаргу ПАТ "Чернігів вторчормет" на ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 14.01.2019, постановлену за результатами розгляду заяви ПАТ "Чернігів вторчормет" про скасування рішення Постійно діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації "Союз інвесторів України" від 09.03.2017 у справі за позовом ПАТ "Сбербанк" до ПАТ "Укрвторчормет" та ТОВ "Металінвест ЛТД" про стягнення заборгованості у розмірі 14 663 033,66 доларів США та 48 835 598,12 грн, за зустрічним позовом ПАТ "Укрвторчормет" до ПАТ "Сбербанк", за участі третьої особи ТОВ "Металінвест ЛТД", про визнання недійсним додаткового договору № 5 від 25.05.2015 до договору про відкриття кредитної лінії та за зустрічним позовом ТОВ "Металінвест ЛТД" до ПАТ "Сбербанк", за участі третьої особи ПАТ "Укрвторчормет", про визнання недійсним договору поруки № 4 від 25.05.2015 в частині третейського застереження (пункт 6.8). За результатами касаційного розгляду КГС ВС прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ПАТ "Сбербанк" звернулося до Постійно діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації "Союз інвесторів України" з позовом про стягнення солідарно з ПАТ "Укрвторчормет" та ТОВ "Металінвест ЛТД"

заборгованості за договором про відкриття кредитної лінії № 74-В/11/54/КЛ від 17.06.2011.

ПАТ "Укрвторчормет" подало зустрічний позов про визнання недійсним додаткового договору № 5 від 25.05.2015 до договору про відкриття кредитної лінії, а ТОВ "Металінвест ЛТД" – зустрічний позов про визнання недійсним договору поруки № 4 від 25.05.2015 в частині третейського застереження (пункт 6.8).

Постійно діючим третейським судом при Всеукраїнській громадській організації "Союз інвесторів України" прийнято рішення від 09.03.2017 у справі № 42/16, яким позов ПАТ "Сбербанк" задоволено, стягнуто солідарно з ПАТ "Укрвторчормет" та ТОВ "Металінвест ЛТД" на користь ПАТ "Сбербанк" заборгованість за договором про відкриття кредитної лінії № 74-В/11/54/КЛ від 17.06.2011, яка станом на 24.06.2016 становила 14 663 033,66 доларів США та 48 835 598,12 грн, стягнуто солідарно з ПАТ "Укрвторчормет" та ТОВ "Металінвест ЛТД" на користь ПАТ "Сбербанк" судовий збір у розмірі 42 500 грн, у задоволенні зустрічних позовів ПАТ "Укрвторчормет" та ТОВ "Металінвест ЛТД" до ПАТ "Сбербанк" відмовлено.

Не погоджуючись із зазначеним судовим рішенням ПАТ "Чернігів вторчормет" як особа, що не брала участі у розгляді справи третейським судом, звернулося до Північного апеляційного господарського суду із заявою про скасування рішення третейського суду.

Ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 14.01.2019 у задоволенні заяви ПАТ "Чернігів вторчормет" про скасування рішення Постійно діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації "Союз інвесторів України" від 09.03.2017 відмовлено, рішення залишено без змін.

Не погоджуючись з цією ухвалою, відповідач подав апеляційну скаргу, в якій просив її скасувати та ухвалити нове рішення про скасування рішення третейського суду.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу апеляційного господарського суду без змін, зазначив таке.

Частиною третьою статті 51 Закону передбачено обмежений перелік підстав, за яких може бути скасовано рішення третейського суду. Він збігається з переліком визначеним у частині другій статті 350 ГПК України. Однією з таких підстав є вирішення третейським судом питання про права і обов'язки осіб, які не брали участі у справі.

Застосовуючи наведену норму, суди повинні враховувати усю сукупність доказів, що надаються сторонами щодо вирішення питання про права та обов'язки особи, яка не брала участі у цій справі.

Як вбачається з матеріалів справи та з'ясовано судом першої інстанції, скаржник зазначив у заяві, що рішення Постійно діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації "Союз інвесторів України" від 09.03.2017 прийнято з порушенням прав та законних інтересів скаржника, оскільки справу було розглянуто третейським судом без залучення його третьою особою як поручителя, а тому він був позбавлений можливості брати участь у справі, в якій могли бути встановлені обставини виконання зобов'язань за кредитним договором іншим

поручителем та припинення (погашення в цій частині) основного боргу за кредитом. Отже, рішення третейського суду є таким, що підлягає скасуванню на підставі частини третьої статті 51 Закону, статті 350 ГПК України.

Верховний Суд зазначив, що рішення прийнято про права, інтереси та (або) обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо у мотивувальній частині цього рішення містяться висновки суду про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи або у його резолютивній частині суд зазначив про її права, інтереси та (або) обов'язки.

Водночас, проаналізувавши зміст рішення третейського суду та оскаржуваної ухвали, Верховний Суд звернув увагу на те, що висновки, які містяться в таких процесуальних документах, самі собою не спричиняють для скаржника настання юридичних наслідків, не порушують його прав та не породжують спірних правовідносин, у яких підлягає захисту порушене право.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.08.2019 у справі № 873/25/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83799857>.

Якщо сторона, на користь якої винесено рішення третейського суду, звернулася із заявою про видачу виконавчого документа, а інша сторона проти цього не заперечує, це не звільняє господарський суд від обов'язку перевірити наявність чи відсутність підстав для відмови у видачі виконавчого документа

КГС ВС розглянув апеляційну скаргу ТОВ "Паркагро" на ухвалу Західного апеляційного господарського суду від 05.09.2019, постановлену за наслідками розгляду заяви ТОВ "Агролендлізинг" про видачу наказу на примусове виконання рішення Постійно діючого третейського суду при асоціації "Правова Ліга" у справі за позовом ТОВ "Агролендлізинг" до ТОВ "Паркагро" про стягнення 265 383,33 грн, і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Постійно діючого третейського суду при Асоціації "Правова Ліга" від 20.06.2019 у справі № 26/2019 позовні вимоги задоволено частково. Стягнуто з ТОВ "Паркагро" на користь ТОВ "Агролендлізинг" кошти у сумі 229 920,49 грн, з яких 73 899,81 грн – лізингові платежі, 53 426,57 грн – штраф у розмірі 3 % від ціни предмета лізингу, 93 274,63 грн – пеня, 6 788,49 грн – штраф у розмірі 10 % від суми непогашеної заборгованості, 2 530,99 грн – сума третейських витрат. У задоволенні іншої частини позову відмовлено.

Ухвалою Західного апеляційного господарського суду від 05.09.2019 заяву ТОВ "Агролендлізинг" про видачу наказу на примусове виконання рішення Постійно діючого третейського суду при Асоціації "Правова Ліга" від 20.06.2019 задоволено.

Не погоджуючись із зазначеною ухвалою апеляційного господарського суду ТОВ "Паркагро" звернулося до КГС ВС з апеляційною скаргою, в якій, посилаючись на порушення судом норм матеріального та процесуального права, просило скасувати оскаржувану ухвалу та ухвалити нове рішення, яким у задоволенні заяви ТОВ "Агролендлізинг" про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду відмовити.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу апеляційного господарського суду без змін, зазначив таке.

Згідно з частиною третьою статті 354 ГПК України при розгляді справи в судовому засіданні господарський суд встановлює наявність чи відсутність підстав для відмови у видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду, передбачених статтею 355 цього Кодексу.

При розгляді заяви про видачу виконавчого документа господарський суд зобов'язаний перевірити наявність чи відсутність підстав для відмови у видачі виконавчого документа незалежно від наявності заперечень іншої сторони. Якщо сторона, на користь якої винесено рішення третейського суду, звернулася із заявою про видачу виконавчого документа, а інша сторона проти цього не заперечує, це не звільняє господарський суд від обов'язку перевірити наявність чи відсутність підстав для відмови у видачі виконавчого документа.

Статтею 355 ГПК України передбачено, що суд відмовляє у видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду, якщо:

1) на день ухвалення рішення за заявою про видачу наказу рішення третейського суду скасовано судом;

2) справа, у якій прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;

3) пропущено встановлений строк для звернення за видачею наказу, а причини його пропуску не визнані господарським судом поважними;

4) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;

5) третейська угода визнана недійсною;

6) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам закону;

7) рішення третейського суду містить способи захисту прав та охоронюваних інтересів, не передбачені законом;

8) Постійно діючий третейський суд не надав на вимогу господарського суду відповідну справу;

9) третейський суд вирішив питання про права та обов'язки осіб, які не брали участі у справі.

Судом першої інстанції встановлено, що рішення Постійно діючого третейського суду при Асоціації "Правова Ліга" від 20.06.2019 у справі № 26/2019 не було скасовано компетентним судом; справа підвідомча третейському суду; строк для звернення із заявою про видачу наказу не пропущений; рішення прийнято у спорі, передбаченому третейською угодою, яка не визнана недійсною компетентним судом; доказів того, що склад третейського суду сформований з порушенням вимог Закону та третейської угоди, не надано; рішення третейського суду не містить способів захисту прав, які не передбачені законами України,

третейський суд не вирішував питання про права та обов'язки осіб, які не брали участі у справі.

При розгляді заяви про видачу виконавчого документа господарський суд не здійснює оцінки законності й обґрунтованості рішення третейського суду в цілому, а лише встановлює відсутність або наявність підстав для задоволення заяви про видачу виконавчого документа, визначених статтею 56 Закону та статтею 355 ГПК України.

Оскільки суд першої інстанції встановив відсутність підстав для відмови у видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду, передбачених статтею 355 ГПК України та частиною шостою статті 56 Закону, то він дійшов висновку, що заява ТОВ "Агролендлізинг" про видачу наказу на примусове виконання рішення Постійно діючого третейського суду при Асоціації "Правова Ліга" від 20.06.2019 у справі № 26/2019 підлягає задоволенню.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.12.2019 у справі № 870/45/19 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86660682>.

Аналогічна правова позиція викладена у постановках КГС ВС від 04.06.2019 у справі № 873/8/19, від 27.06.2019 у справі № 873/19/19, від 04.07.2019 у справі № 873/6/19, від 11.07.2019 у справі № 910/8692/17, від 31.07.2019 у справі № 910/24165/16, від 01.08.2019 у справі № 910/8691/17, від 12.09.2019 у справі № 873/46/19, від 13.11.2019 у справі № 876/17/19, від 13.11.2019 у справі № 873/51/19, від 26.11.2019 у справі № 873/24/19, від 26.11.2019 у справі № 870/61/19, від 03.12.2019 у справі № 873/64/19, від 04.12.2019 у справі № 872/17/19, від 17.12.2019 у справі № 870/54/19, від 24.12.2019 у справі № 870/45/19, від 06.03.2020 у справі № 873/108/19, від 05.05.2020 у справі № 873/111/19, від 19.05.2020 у справі № 873/94/19, від 20.05.2020 у справі № 876/5/20, від 27.05.2020 у справі № 876/1/20.

3. Питання, пов'язані з третейським застереженням

Припинення дії договору не припиняє дії третейського застереження, викладеного у цьому договорі, і не позбавляє сторін права на звернення до третейського суду з питань, обумовлених таким третейським застереженням

КГС ВС розглянув апеляційну скаргу ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" на ухвалу Центрального апеляційного господарського суду від 02.05.2019, постановлену за результатами розгляду заяви ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" про скасування рішення Постійно діючого регіонального третейського суду України при Асоціації "регіональна правова група" від 15.02.2019 у справі за позовом ПрАТ "Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат" до ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" про стягнення 1 090 545,29 грн, і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Постійно діючого регіонального третейського суду України при Асоціації "Регіональна правова група" від 15.02.2019 позовні вимоги ПрАТ "Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат" до ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" про стягнення 1 090 545,29 грн штрафу за порушення умов договору задоволено в повному обсязі.

У подальшому ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" звернулося до Центрального апеляційного господарського суду із заявою про скасування зазначеного рішення.

Ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 02.05.2019 у задоволенні заяви ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" відмовлено, рішення Постійно діючого регіонального третейського суду України при Асоціації "Регіональна правова група" від 15.02.2019 залишено без змін.

Не погоджуючись з цим судовим рішенням ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" подало апеляційну скаргу до КГС ВС, в якій, зокрема, зазначило про прийняття апеляційним господарським судом ухвали з неповним та неправильним встановленням обставин справи, без врахування доводів скаржника стосовно того, що позов був поданий до третейського суду після закінчення дії третейського застереження, а тому третейський суд не повинен був його розглядати.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу апеляційного господарського суду без змін, зазначив таке.

Вичерпний перелік підстав для скасування рішення третейського суду визначений частиною третьою статті 51 Закону та статтею 350 ГПК України. Заявнику в разі звернення до компетентного суду з відповідною заявою необхідно довести їх наявність.

ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" як на підставу для скасування оскаржуваного рішення третейського суду посилалося на те, що третейський суд вирішив спір, не передбачений третейською угодою. Оскільки строк дії договору закінчився 31.01.2018, то втратив чинність і пункт 14.2 щодо третейського застереження, а отже, на момент звернення скаржника до третейського суду третейського застереження не існувало, що унеможливило розгляд справи у третейському суді.

Судом попередньої інстанції встановлено, що предмет позову в цій третейській справі було стягнення штрафу через неналежне виконання ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" своїх зобов'язань за договором. Зазначений договір містить відповідне третейське застереження про передачу такого спору на розгляд третейського суду, а саме пункт 14.2.

Судом встановлено, що зазначений пункт у судовому порядку недійсним не визнавався, а тому був чинним.

Крім того, ТОВ "АСКОМ СЕРВІС" посилалося на те, що з умов договору вбачалося, що після закінчення строку його дії сторони не звільняються від прийнятих на себе обов'язків за цим договором, проте всі інші його положення втрачають правову силу, в тому числі і положення пункту 14.2, яким було передбачено третейське застереження.

Статтею 12 Закону визначено, що третейська угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди. Отримання додаткової письмової згоди сторін за наявності третейського застереження в договорі Закон не передбачає.

Судом першої інстанції встановлено, що оскільки сторонами укладена третейська угода у вигляді третейського застереження в договорі, з моменту укладання цього договору між сторонами діє третейське застереження, що визначає певний порядок розгляду спорів, які пов'язані з договором, а саме у Постійно діючому регіональному третейському суді України при Асоціації «Регіональна правова група».

Третейське застереження є власним волевиявленням сторін договору і не може розцінюватися як встановлення обмеження прав товариства. Наявність дійсного третейського застереження та обов'язковість звернення до третейського суду за наявності волі на розгляд справи третейським судом, не є обмеженням прав товариства, гарантованих статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 55 Конституції України. Проте ухилення товариства від виконання положень пункту договору про розгляд спору в третейському суді має розглядатися як дії, що суперечать самій ідеї Закону, яка полягає у гарантуванні учасникам господарських відносин права розраховувати на швидкий та ефективний спосіб вирішення господарського спору альтернативним шляхом (аналогічна правова позиція викладена у постановках Верховного Суду від 12.06.2018 у справі № 908/2058/17, від 23.05.2018 у справі № 910/21409/16, від 15.03.2018 у справі № 913/608/17).

Включення третейського застереження до тексту договору здійснюється для визначення умов вирішення спорів, які можуть виникнути при реалізації сторонами положень договору, що є загальноприйнятим в національній та світовій практиці застосування механізмів врегулювання спорів. При цьому предметом третейської угоди може бути як спір, який існує на момент укладення такої угоди, так і будь-які інші спори у зв'язку з правовідносинами, що виникатимуть між сторонами у майбутньому при виконанні договірних зобов'язань та віднесені до компетенції третейського суду.

З огляду на викладене спростовуються доводи товариства про те, що у зв'язку із закінченням дії договору втратив чинність пункт 14.2 щодо третейського застереження, оскільки припинення дії договору не припиняє дії третейського застереження і не позбавляє сторони права на звернення до третейського суду з питань, обумовлених таким третейським застереженням.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.08.2019 у справі № 876/7/19 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83593204>.

Третейська угода щодо передачі спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а є угодою про обрання одного із способів вирішення спору

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПАТ "Укрвторчермет" на постанову Північного апеляційного господарського суду від 13.06.2019 у справі за позовом

АТ "Сбербанк" до ТОВ "Інтер-ГТВ", ПАТ "Укрвторчермет" про стягнення заборгованості у розмірі 226 551,22 доларів США і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Київської області від 25.03.2019 заяви ТОВ "Інтер-ГТВ" та ПАТ "Укрвторчормет" про залишення позову без розгляду від 12.09.2018 та 13.09.2018 задоволено, позов АТ "Сбербанк" до ТОВ "Інтер-ГТВ" та ПАТ "Укрвторчормет" про солідарне стягнення 226 551,22 доларів США залишено без розгляду, скасовано заходи забезпечення позову.

Ухвалу, зокрема, мотивовано тим, що між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення Постійно діючого третейського суду при Всеукраїнській громадській організації "Союз інвесторів України", від відповідачів до початку розгляду справи по суті, до подання ними першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді, а третейська угода не була недійсною, не втратила чинність та могла бути виконана.

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 13.06.2019 ухвалу суду першої інстанції скасовано, справу передано на розгляд Господарського суду Київської області.

Не погоджуючись із зазначеною постановою апеляційного господарського суду ПАТ "Укрвторчормет" звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просило її скасувати, ухвалу суду першої інстанції залишити без змін.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, скасовуючи постанову апеляційного господарського суду та залишаючи ухвалу господарського суду першої інстанції без змін, зазначив таке.

Відповідно до статті 1 Закону до третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь-який спір, що виникає з цивільних та господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом.

Статтею 5 Закону визначено, що юридичні та/або фізичні особи мають право передати на розгляд третейського суду будь-який спір, який виникає з цивільних чи господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом. Спір може бути переданий на розгляд третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди, яка відповідає вимогам цього Закону.

Частинами першою, четвертою, шостою, дев'ятою статті 12 Закону передбачено, що третейська угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди; третейська угода вважається укладеною, якщо вона підписана сторонами чи укладена, зокрема, шляхом обміну листами; посилання у договорі, контракті на документ, який містить умову про третейський розгляд спору, є третейською угодою за умови, що договір укладений у письмовій формі і це посилання є таким, що робить третейську угоду частиною договору; третейська угода може містити як вказівку про конкретно визначений третейський суд, так і просте посилання на вирішення відповідних спорів між сторонами третейським судом.

Згідно з нормами статей 3, 5, 7, 12 Закону передача спору на розгляд третейського суду є визначеним законом правом відповідних юридичних та/або

фізичних осіб, яке реалізується шляхом укладення угоди між цими сторонами про передачу спору на вирішення третейським судом, а угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди.

Отже, третейська угода щодо передачі спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а є угодою про обрання одного із способів вирішення спору.

Як вбачається з матеріалів справи, судом першої інстанції встановлено, що третейська угода не визнана недійсною, не втратила чинності та могла бути виконана.

При цьому до початку розгляду справи по суті відповідачі подали заперечення проти вирішення спору в господарському суді.

Ураховуючи викладене, суд першої інстанції правильно застосував приписи пункту 7 частини першої статті 226 ГПК України та залишив позов без розгляду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.10.2019 у справі № 911/1595/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84944263>.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові КГС ВС від 11.02.2020 у справі № 904/2728/19.

4. Питання відводу третейського судді

В третейському суді для вирішення конкретного спору заявлення відводу судді є безумовною підставою для неучасті цього судді у розгляді справи

КГС ВС розглянув апеляційну скаргу ТОВ "Фірма-ГТВ" на ухвалу Центрального апеляційного господарського суду від 26.12.2019, постановлену за результатами розгляду заяв ТОВ "Агрофірма "Слав-Агро" про скасування рішення третейського суду від 25.10.2019, створеного для розгляду конкретного спору, і ТОВ "Фірма-ГТВ" про видачу наказу на примусове виконання цього рішення третейського суду у справі за позовом ТОВ "Фірма-ГТВ" до ТОВ "Агрофірма "Слав-Агро" про стягнення збитків, і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням третейського суду від 25.10.2019, створеного для розгляду конкретного спору у складі судді Венської О. О., стягнуто з ТОВ "Слав-Агро" на користь ТОВ "Фірма-ГТВ" 34 746 883 грн збитків, завданих невиконанням зобов'язань за договором від 08.03.2018 № 08-03/18.

08.11.2019 ТОВ "Фірма-ГТВ" звернулося до Центрального апеляційного господарського суду із заявою про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду від 25.10.2019.

18.11.2019 ТОВ "Слав-Агро" звернулося до цього ж суду із заявою про скасування рішення третейського суду від 25.10.2019 у зв'язку з тим, що до прийняття спірного рішення судді третейського суду Венській О. О. відповідачем був двічі заявлений мотивований відвід з посиланням на обставини, які свідчать про її особисту зацікавленість у вирішенні спору, упередженість та необ'єктивність.

Ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 26.12.2019 заяву відповідача було задоволено, рішення третейського суду скасовано. У задоволенні заяви позивача про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду відмовлено.

Не погоджуючись із зазначеним судовим рішенням, ТОВ "Фірма-ГТВ" звернулося з апеляційною скаргою до КГС ВС, в якій просило його скасувати, ухвалити нове рішення, яким у задоволенні заяви відповідача про скасування рішення третейського суду відмовити, а заяву позивача про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду задовольнити.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС, залишаючи апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу апеляційного господарського суду без змін, зазначив таке.

За змістом статті 14 Закону сторони мають право вільно призначати чи обирати третейський суд та третейських суддів. За домовленістю сторін вони можуть доручити третій особі (юридичній або фізичній) призначення чи обрання третейського суду чи суддів.

Відповідно до статті 17 Закону формування складу третейського суду в Постійно діючому третейському суді здійснюється в порядку, встановленому регламентом третейського суду. Формування складу третейського суду в третейському суді для вирішення конкретного спору здійснюється в порядку, погодженому сторонами.

Статтею 20 названого Закону передбачено загальний порядок відводу чи самовідводу третейського судді з уточненням щодо особливостей його застосування у Постійно діючих третейських судах. Процедура відводу третейського судді у Постійно діючому третейському суді визначається регламентом третейського суду з додержанням вимог цього Закону. Водночас за змістом частини дев'ятої зазначеної статті незалежно від заперечень сторони третейський суддя третейського суду для вирішення конкретного спору (суду "ad hoc"), якому заявлений відвід, не може брати участі у справі.

З аналізу наведених норм можна дійти висновку, що законодавець, розмежовуючи поняття Постійно діючих третейських судів та третейських судів для вирішення конкретного спору (суду "ad hoc"), встановлює особливості застосування норм Закону щодо відводу судді залежно від виду третейського суду: в постійно діючому третейському суді процедура відводу визначається регламентом третейського суду з додержанням вимог цього Закону, а в третейському суді для вирішення конкретного спору заявленню відводу судді є безумовною підставою для неучасті цього судді у розгляді справи.

Визначена правова позиція викладена в постанові Верховного Суду України від 01.06.2016 у справі № 920/1570/15, підтримана Верховним Судом у постановках від 22.05.2018 у справі № 910/22399/16, від 04.10.2018 у справі № 910/8961/17 та врахована судом першої інстанції при розгляді поданих заяв.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.03.2020 у справі № 876/66/19 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88171547>.

Огляд практики розгляду Верховним Судом справ про оскарження рішень третейських судів та видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів, утворених відповідно до Закону України «Про третейські суди», якщо такі рішення ухвалені у спорах, віднесених до юрисдикції господарських судів. Рішення, внесені до ЄДРСР, за травень 2019 року – червень 2020 року / упоряд. управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство спільно з правовим управлінням (II). Київ, 2020. 17 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua